

ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ МИСЛЕННЯ І МОВЛЕННЯ У КОНТЕКСТІ ЦІЛІСНОЇ МОВЛЕННЕВО-МИСЛЕННЕВОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКОГО НАПРЯМУ

Слободянюк Т. Б.

ВСТУП

Сучасний розвиток системи освіти вимагає від педагогічної науки й практики впровадження нових інноваційних технологій і методів навчання, полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні нових ідей у традиційну систему вищої школи. У вищій освіті ХХІ століття важливо формувати вміння комплексного застосування знань, їх синтезу, розширення педагогічних можливостей. Перед викладачами постає завдання вибору способів і форм організації освітньої діяльності з оволодіння різними навиками, реалізація яких у конкретних умовах освітнього закладу дасть високий рівень якості підготовки студентів. Мислення, як активний процес відображення об'єктивної дійсності в поняттях, судженнях, уявленнях, здатність людини міркувати, робити висновки. Термін «мовленнево-мисленнева взаємодія» розглядаються, як структурно-функціональна організація свідомості, що зумовлює взаємні переходи між сенсорним, перцептивним і мовленнево-мисленневим рівнями. Мовленнєву діяльність забезпечують різні механізми (нейрофізіологічні, психологічні, опрацювання інформації, формування картини світу, пам'яті, сприйняття, мислення та ін). Вирішення конкретних навчально-педагогічних проблем, наукових дискусій, систематизації дидактичного матеріалу, моделювання психічних процесів сприятиме усвідомленому й творчому опануванню психології мовлення. Мислення і мова, виступаючи у взаємодії як вища психічна функція характеризуються взаємозалежними ознаками, кожна з яких полягає в логічній побудові мислення. Обумовленість взаємовпливу мови і мислення походять від визнання єдності цих явищ. Послідовне впровадження в практику прийомів, способів педагогічних дій спрямованих набути практичних навичок усвідомленої вербальної і невербальної поведінки, що реалізуватимуться в подальшій професійній діяльності. Взаємозв'язок між мовою і мисленням, вчені вбачають у тому, що мова є знаряддям формування, засобом вираження і повідомлення думки. Зв'язок полягає у тому, що основні розумові категорії, одиниці мислення (поняття і судження) виражаються

засобами мови, певними мовними одиницями: поняття виражаються окремими словами або словосполученнями, судження – пропозиціями. Теорія референції дозволяє використати розширений підхід до визначеності категорії таких понять, як якість знань і включити до неї порівняльні контексти.

Звернення до психічної мовленнєво-мисленнєвої діяльності обумовлює необхідність враховувати одну з основних функцій комунікації – функцію прикладного моделювання відповідей студентами. Мислення, як частина пізнавальних (когнітивних) процесів, пов'язане з мовленням, з яким воно розвивається й бере участь у пізнанні світу. Мовами зі специфікованою семантикою є мистецтвознавство і включає, поряд із загальноживаними фрагментами, спеціально зумовлені терміни, які становлять категоріальний апарат кожної із наук. Наприклад, **сила; простір; проекція** застосовують у різних галузях, вони мають свій спеціальний зміст. Простір і час є основними передумовами формотворення просторових мистецтв, які утверджують можливість існування художніх форм у трьох вимірах і в часі. У художньому **просторі** є інтерактивна взаємодія і когнітивні інструменти, які уособлюють роль **просторово-часових категорій** мистецтва. В ситуації традиційних форм організації навчання та постійного складу академічної групи, мовлення як за формою, так і за змістом є індикатором рівня освіченості, а отже, успішності у професії. Результатом цих процесів є прискорення темпів змін комунікативного середовища, трансформація культури мовлення в різних соціальних практиках.

1. Проблема взаємодії мови і мислення для диференційованої пізнавальної діяльності в аспекті мовного семіозису

Основною умовою культурно-історичного розвитку суспільства, спрямування складної та диференційованої людської діяльності, є мова і мислення. Прихильники концепції про провідну роль мислення в його стосунках з мовою, визнають мову явищем самостійним і в той же час підкреслюють вплив на мислення. Мова впливає на мислення і пізнавальну діяльність людини, універсальне середовище для культурних перетворень, наділена здатністю продукувати інформаційну культуру. Мова забезпечує можливість абстрактного, узагальненого мислення і пізнання. Мислення й мовлення виконують різні функції й розвиваються окремо. Вихідною функцією мови є комунікативна. Розуміння мови, як засобу трансляції соціокультурної інформації, прийнято на основі концепції Л. С. Виготського про фазову структуру мовлення. Його послідовники та представники психолінгвістичної

школи О. Р. Лурія, О. М. Леонт'єв, М. І. Жинкін, Т. В. Ахутіна розширили цю позицію. Вони вважають, що структура мовлення *охоплює такі основні послідовні етапи: мотив, інтенція, внутрішнє програмування та реалізація*. Мовлення поряд із предметною діяльністю є основою для побудови всіх вищих форм довільної свідомої діяльності, переводячи психічні процеси на вищий рівень забезпечуючи найскладніші форми переробки інформації та організації довільної, свідомої дії. «Більше того, і саме мовлення з повним правом можна назвати психічною властивістю людини, в якій, безпосередньо, відображаються її психічні стани»¹.

Найпоширенішою класифікацією видів мислення вважається за формою перебігу мислення, як психічного процесу є наочно-дійове мислення, пов'язане із практичними діями. Під час безпосереднього сприймання предметів та дій із ними, засвоюється відношення між предметами та їх можливості. Наявність зв'язку мови і мислення, їх взаємовідношення і взаємодія визнаються в самих різних лінгвістичних і філософських напрямках. Проблема зв'язку розглянутих явищ є однією з найскладніших і дискусійних в мовознавстві і філософії, що пояснюється складністю самих явищ мови і мислення, суперечливістю природи цих явищ, закони яких ще недостатньо вивчені. В теоретичних напрацюваннях О. О. Потєбні мова постає симбіозом зовнішніх і внутрішніх форм, де першочергове значення відводиться внутрішній формі. На його думку, «внутрішня форма слова є відношенням змісту думки до свідомості; вона показує, як людині уявляється її власна думка»². Внутрішнє мовлення – залежить від особливостей мислення конкретного індивіда, його інтелектуального рівня освіченості, природної кмітливості. Зовнішнє мовлення – це основний засіб комунікації в спільній діяльності, що дозволяє використовувати мову для вказівки зовнішніх предметів (індикативна функція мови), їх позначення (сигніфікативна функція), називання (номінативна функція), пізнання їх істотних сторін й відношень (гностична функція). Здійснюється в різних формах: усній і письмовій, діалогічній і монологічній.

Нові психофізіологічні, нейрофізіологічні, нейропсихологічні та нейролінгвістичні досліді з мовленнєво-мисленнєвого аналізу мовлення за своєю природою характеризують, що формування змісту мовлення визначається обсягом висловлювання, планом, композицією, фактами, аргументами. Створення внутрішнього мисленнєвого плану висловлювання має різний ступінь узагальнення або конкретності.

¹ Выготский Л. С. Развитие высших психических функций. Москва, 1978. 393 с.

² Потєбня А. А. Мысль и язык. Москва : Лабиринт, 1999. 300 с.

Оскільки мовлення є засобом і формою спілкування, безпосередньо пов'язане з психічними властивостями і станами особистості – прояв почуттів: настрої, афекти, ейфорія, тривога, фрустрація та ін.; вияв уваги: зосередженість, неухважність; вияв волі, рішучість, розгубленість, зібраність; вияв мислення: сумнів, впевненість; вияв уяви: мрії та ін. Такі вияви є відносно статичними моментами у психіці індивіда й безпосередньо по-різному виражаються в мовленні. Психічні властивості, як стійкі вияви психіки, їх закріпленість і повторність у структурі особистості (наміри, мотиви, цілі, характер, темперамент, здібності, знання, свідомість тощо) відображаються в мовленні і впливають на нього. Іммануїл Кант писав: «Кожна мова є позначення думок і, навпаки, найкращий спосіб позначення думок є позначення за допомогою мови, зрозуміти себе та інших. Мислити – значить говорити з самим собою»³. Отже, психічні явища безпосередньо пов'язані з мовленням, обумовлюють його перебіг і становлення.

2. Визначення рівнів пізнавальної сфери мовленнєво-мисленнєвої діяльності студентів

Вивчення потреб у навчанні та розвитку майбутніх фахівців мистецтвознавства є одним із ключових факторів, що впливають на реалізацію успішної навчальної діяльності, орієнтирами і мотивують на досягнення визначених цілей у професійному становленні. Мова як знакова система, служить засобом вираження думок, засобом спілкування і передачі думок на основі взаємодії мислення і мовлення у контексті цілісної мовленнєво-мисленнєвої інформації від людини до людини. Через розширення мовних практик відбувається їх матеріалізація: перехід від внутрішнього мовлення до зовнішнього. Здійснюється звукове або графічне оформлення висловлювання, що дозволяє уточнити, збагатити теоретичні знання студентів мистецького напрямку та навчити їх вибудовувати відповідь стосовно їх пізнавальної сфери. На пропедевтичному етапі дослідження ми розглянули, в результаті аналізу, виділення найбільш значимих для цього загальних понять. Загальні поняття, якими повинні оперувати за нашим визначенням майбутні фахівці мистецької освіти, а саме необхідність юним художникам, архітекторам та мистецтвознавцям. Приймаючи рішення про свою майбутню професійну діяльність, студенти насамперед визначають для себе сенс подальшого професійного самовизначення: відповідають на питання, заради яких значущих цілей слід розвиватися в професії та наскільки їх спеціальність сприяє досягненню конкретних результатів, пов'язаних із цими цілями. Тому, на

³ Кант И. Антропология с прагматической точки зрения. Москва, 1966. 430 с.

нашу думку, мотиваційна готовність студента не тільки впливає на їхнє ставлення до обраної спеціальності, а й спрямовує на вивчення її змісту.

Звернення до референції висловлювання, як продукту психічної мовленнєво-мисленнєвої діяльності обумовлює необхідність враховувати одну з основних функцій комунікації – функцію моделювання власної відповіді та оціночного визначення рівнів висловлювань студентів. Впровадження терміну «референція» дозволяє застосовувати певні мовленеві показники визначення критеріїв якості знань студентів. Мовленнєві явища потребують міжгалузевих (гуманітарних, природничих, психофізичних та ін.) досліджень, інтеграції концепцій і різних інтерпретацій цього феномена спеціалізованих наукових досліджень. Індивідуальна свідомість кожної людини завдяки мові і мовленню збагачується суспільним та загально-освітнім досвідом, з одного боку, а з іншого – її особисті знання завдяки мовленню стають надбанням інших людей. Мислення, як частина пізнавальних (когнітивних) процесів, пов'язане з мовленням, разом з якими воно розвивається й бере участь у пізнанні людиною світу. Кредитно-модульна система оцінювання передбачає вимірювання рівня знань студентів у просторі навчального часу, а стандартна система оцінює знання та вміння в ситуації традиційних форм організації навчання та складу академічної групи. Таким чином, мовлення як за формою, так і за змістом є індикатором рівня освіченості та компетентності, а отже, успішності у професії. При формуванні наукових знань, уявлень, понять наукова ідея виступає, як основа творчого процесу, своєрідна форма відображення дійсності. Вона базується на наявних знаннях, виявляє закономірності з практики, технологію застосування системного аналізу до вирішення складних завдань, спостереження навколишнього світу і потреб життя. Навчальна дисципліна «Основи психології та педагогіки» передбачає раціональне поєднання теоретичних знань і умінь застосовувати їх на практиці, технологію застосування системного аналізу до вирішення складних завдань сформуванню відповідні рефлексивні вміння та навички, навчити вести діалог, впливати на людей і розуміти їхні наміри, бажання і цілі, емоції та почуття, уникати конфліктних ситуацій. За сучасних умов інноваційні технології навчального процесу дозволяють поглибити та інтенсифікувати когнітивну сферу особистості студента, спрямувати її за змістом практичних умінь студентів оптимальними компонентами і структурними елементами засобами моделювання та художніми вміннями підготувати наочний матеріал до презентацій. Це зумовлено особливим значенням формування самодостатньої особистості, розвинутої творчої індивідуальності.

Ми доповнили навчальну самостійну роботу студентів завданнями моделювання тематично-логічних схем і розширили аналітичні межі при вивченні навчальної дисципліни «Основи психології та педагогіки», яка становить систему знань пов'язаних між собою та з іншими науками. Навчання у вищій школі характеризується рядом істотних недоліків: таких, як притаманна одноманітність форм, методів і прийомів викладання, що викликає зменшення зацікавленості до пізнавальної діяльності. З даною метою і, відповідно до сучасних вимог стандартів вищої освіти, здатність забезпечити індивідуалізовану підготовку спеціалістів з урахуванням їхньої мобільності та ефективності, вирішення актуальних питань практичної діяльності.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів мистецького напрямку в навчальній роботі організовувались через виконання проектних завдань.

Питання, щодо визначення рівнів розумової взаємодії між партнерами, відбувається на рівні діагностичного, інформаційно-смыслового та корекційно-розвивального компонентів локалізації, зокрема, структури та змісту висловлювань студентів, їх відповідність взаємодії мислення і мовлення у контексті цілісної мовленнєво-мисленнєвої активності. Зв'язок і єдність мови та мислення не означають їх тотожності; між ними є принципові відмінності, кожне з цих явищ має свої специфічні особливості. Мова, його одиниці мають матеріальне, звукове вираження, сприймаються та забезпечуються психічними процесами. Мова і мислення різняться за своїми функціями, за призначенням в житті людей. Основним призначенням мови є повідомлення, передача думки, а мислення служить джерелом отримання нових знань, їх вдосконалення та розвитку. «Метою мислення є отримання нових знань, їх систематизація, тоді як мова всього лише обслуговує пізнавальну діяльність, допомагаючи оформити думки і закріпити знання, передати їх»⁴.

Питання оцінювання результатів навчальної діяльності студентів мистецького напрямку було і залишається доволі складним. Певну допомогу в його розв'язанні може надати усвідомлення взаємопов'язаних понять «критерії оцінки» і «норми оцінки». Під оцінкою успішності студентів мистецького напрямку ми розуміємо систему показників, які відображають їх об'єктивні знання та вміння, відповідно до вимог, що визначаються навчальними програмами. Конкретно можна вказати на такі вимоги: глибина розуміння знань, їх повнота, вміння студента мистецького напрямку самостійно мислити; розуміння важливості отриманих знань для сформованості наукового

⁴ Потебня А. А. Мысль и язык. Москва : Лабиринт, 1999. 300 с.

світогляду; рівень сформованості професійних умінь і навичок, систематизації наукових знань, рівень інтелектуального розвитку та готовність студента здійснювати трансляцію набутих знань. Мова і мислення, незважаючи на наявність взаємозв'язку, представляють собою явища відносно самостійні. Мислення є вираженням категорій матеріального втілення, реалізації мислення, розвитку та вдосконалення. Компонентний аналіз надав можливість визначити засоби, які беруть участь у формуванні взаємодії мислення і мовлення в контексті цілісної мовленнєво-мисленнєвої системи висловлювань. Застосований метод дозволив формалізувати структуру референції висловлювань відповідей студентів мистецького напрямку, розширив виділення категорій з позицій референції висловлювання. Діагностичний (попередній) контроль спрямовувався на визначення рівня освітньої компетентності студентів мистецького напрямку з певної проблематики, рівня взаємодії мислення і мовлення у контексті цілісної мовленнєво-мисленнєвої активності. Напередодні вивчення теми, засвоєння якої ґрунтувалися на раніше вивченому матеріалі, викладач з'ясував рівень розуміння опорних знань, актуалізував їх. Розуміння навчального мовлення – когнітивна операція осмислення та засвоєння інформаційного масиву або тексту на підставі сприйняття семантичного змісту висловлювань, їх мисленнєвого опрацювання із залученням тексту, процедур пам'яті, тобто власного тезауруса (словника) і норм комунікації. Реалізується у взаємодії усвідомленого й неусвідомленого, вербалізованого і того, що не підлягає вербалізації. Розуміння має два рівні – мовний та змістовий, які неможливі один без одного. Якість розуміння (інтерпретації) залежить від контексту сукупності умов, за яких здійснюється комунікація. При цьому ми виходили з позиції, яку визначив К. Д. Ушинський: хороші дидакти те й роблять, що без кінця повторюють і лише кожен раз додають щось нове. Повторна перевірка якнайкраще сприяє переведенню знань з короткотермінової до довготривалої пам'яті.

Тематичний контроль пов'язаний з перевіркою рівня знань, умінь та навичок в обсязі теми конкретної навчальної дисципліни. Цей метод сприяє розвитку в студентів мистецького напрямку умінь мислити, висловлювати думки в логічній послідовності, розвивати культуру усного мовлення, а від викладача майстерності: умінь доцільно формулювати запитання, спонукати студентів до активного мислення, слухати та аналізувати інші відповіді, об'єктивно оцінювати їх. Теми до кожного змістового модуля включають багатоваріантні завдання для неупередженого оцінювання результатів праці студентів мистецького напрямку. Тривалість таких робіт може бути різною (15–30 хвилин). Усі

роботи викладач має ретельно перевіряти й об'єктивно оцінювати. Така робота сприяє розвитку в студентів мислення, оволодінню методами систематизації, узагальнення, моделювання опорних схем тощо. Виконання при цьому модульно-розвивальних завдань і побудова логічно-образних схем забезпечує використання всіх цих складових. Практична перевірка пов'язана із залученням студентів до конкретної практичної діяльності, коли перевіряються вміння застосовувати знання на практиці. Така перевірка впливає із сутності процесу референції, в якому практика відіграє спонукальну і контролюючу роль. Аргументи і пояснення на фактичному об'єктному рівні полягають у критичному осмисленні висловлювань студентів. Здійснюючи практичну перевірку, ми ретельно підходили до підготовки завдань, які спонукають студентів до застосування у взаємодії мислення і мовлення в контексті цілісної мовленнєво-мисленнєвої системи знань. Визначаючи навчальні завдання для теоретичної або практичної перевірки, розуміємо про забезпечення критеріїв їх оцінювання⁵.

Системне мислення це процес оперування системними поняттями, які відображають взаємозв'язок об'єктів (предметів думки) між собою. Основні системні поняття: «система», «елемент», «структура», «організація», «цілістність», «частина», «взаємозв'язок». Об'єктивною основою розвитку системного мислення є факт існування наукових об'єктів, які виступають, як різноманітні об'єкти навчально-методичного комплексу, взаємопов'язані між собою і впливають на їх розуміння. Структурно внутрішній взаємозв'язок між навчальними елементами за типом координації створює систему знань, як упорядковану **цілістність**. Це забезпечує інтеграцію міжпредметних зв'язків в навчально-методичному матеріалі. Вміння висловлювати думки тісно пов'язане з міркуванням, а це розумовий процес, у ході якого на основі вже наявних, відомих знань отримують нове знання. Міркування, розуміємо як зіставлення думок, пов'язування їх для відповідних висновків.

Мова і мислення функціонують і розвиваються зовсім різними законами. У світі налічується кілька тисяч мов, і кожна з них об'єднує науку, освіту, літературу, мистецтво та носять індивідуальний характер. Як стверджують вчені, логічний лад думки однаковий у всіх людей світу, незалежно від того, за допомогою якої мови вони формують і виражають свої думки.

⁵ Слободянюк Т. Розвивальна комунікативна ситуація в навчально-виховному процесі. *Проблеми освіти* : наук. зб./ Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. К. : 2015. Вип. 80. Ч. 2. С. 271–274.

В педагогічній науці залишається проблемність розробки типології референційних відношень між учасниками спілкування в комунікативному акті: викладач-студент; студент-викладач-студент. Адже сучасному фахівцеві мистецького напрямку необхідні вміння самостійно орієнтуватись у швидкому потоці інформації, творчо підходити до вивчення і засвоєння нових перспектив науки і техніки, мати високий рівень загальної культури.

Референції при визначенні якості знань студентів мистецького напрямку виявляються у побудові їх висловлювання, яке формується у вигляді певної моделі: типи та структура референції (теоретичне обґрунтування) виступає продукуванням висловлювань, що можуть свідчити про якість знань і розглядається з погляду моделюючої функції мови. У процесі вивчення предметів гуманітарного циклу використовуються навчально-рольові ігри, що проходять у вигляді копіювання наукових, культурних, соціальних подій (конкурс знавців, засідання круглого столу, наукова промова, конференція) та у вигляді предметно-змістових моделей (наприклад, ігри-представлення, презентація творчих надбань певного автора, персоналій, використовуючи різноманітні його наукові здобутки; складання промов від його імені, тощо). Даючи студентам мистецького напрямку завдання у формі кейсів, ми відкриваємо їм значно більшу можливість поділитись своїми знаннями, досвідом і уявленнями, тобто навчатись не тільки у викладача, а й один в одного. Це підвищує впевненість студентів, вони навчаються слухати інших і точніше висловлювати свої думки. Таким чином, відбувається суміщення трьох систем: мовної картини, концептуальної системи суб'єкта думки та системи теоретичних знань, порівняльні фактори. Під час практичних занять ми використовуємо роботу у варіаційних парах, де кожен із партнерів навчає іншого, або робота малими творчими групами, коли йде спільний пошук рішення, проводяться дискусії, здійснюється взаємоконтроль. Робота в групах – це спільна діяльність для досягнення загальних цілей. За такої діяльності учні прагнуть отримати результат, що буде найкращим для кожного і для всіх членів групи. Роботу в малих групах ми використовуємо для вирішення складних проблем, що потребують колективного мислення і проектної роботи, узгодженої діяльності. До конкретних форм організації навчання, кожна з яких має свою структуру, належать: практикум, семінарське і факультативне заняття, навчальна екскурсія, співбесіда, консультація, самостійна навчальна робота. Класифікація форм організації навчання здійснюється за різними ознаками: дидактичними цілями, кількістю студентів, місцем проведення навчання, тривалістю навчальних занять. Структура якого

охоплює послідовність етапів. Системний підхід до планування вимагає дотримуватися певного алгоритму дій. Робота в групах передбачає розподіл на мікроколективи з 3–5 студентів. Під час виконання завдань виділяється самостійно або призначається лідер, який бере на себе інтелектуальне керівництво групою. Групові форми роботи належать до діяльнісного компонента процесу навчання, сприяють формуванню демократичного самоусвідомлення та почуття відповідальності за виконання завдання. Невелика кількість студентів, але при цьому вони відчують себе вільною діючою особистістю, яка має право на вибір і ініціативу, а разом з тим готова толерантно ставитися до свого оточення, погоджувати свої дії з діями та інтересами інших членів групи. Критерієм такого поділу є не кількість, а характер зв'язків між ними в процесі пізнавальної діяльності. Така організація спрямована на те, щоб не стільки давати готові відповіді, а націлювати на творчий пошук, на формування власної думки. Навчання в групах – це створення різних груп, де допомагають один одному й навчають один одного. Ставлять кожній групі конкретне завдання і дають чітку інструкцію щодо організації групової роботи. Одночасно виконують спільну для всіх роботу, обговорюють, порівнюють та оцінюють її результати. Групова форма організації навчальної діяльності учнів передбачає поділ їх на групи для розв'язання однакових чи різних завдань. Під час поділу на групи слід брати до уваги індивідуальні особливості кожного, його навчальні можливості для виконання завдання. Проте під час організування групової роботи можуть виникнути певні труднощі: сильні учні іноді гальмують ініціативу і самостійність слабших; окремі групи не можуть ефективно працювати без ретельної і постійної допомоги. Результати спільної роботи в групах за вмілого керівництва, стимулювання пізнавальної діяльності завжди значно вищі порівняно з виконанням цього завдання кожним самостійно. Робота в групі формує колективну відповідальність та індивідуальну допомогу кожному. Групова форма роботи найбільш доцільна під час проведення практичних, формування навичок усного мовлення при презентації. Однією зі складових комплексної гуманітарної підготовки студентів із забезпеченням міжпредметної інтеграції є формування навиків пізнавальної діяльності студентів мистецького напрямку засобами моделювання логічно-образних схем з навчального курсу «Основи психології та педагогіки», що потребує осучаснення навчання і нових інноваційних підходів, виявлення напрямів поліпшення навчальних питань з врахуванням проблем та шляхами їх розв'язання. Таким чином, під час смислового запам'ятовування, більшого значення набуває процес мислення та

відповідних асоціацій. Студенти прагнуть зрозуміти, запам'ятати, встановити зв'язок нового матеріалу з попереднім, невідомого з тим, що вже знайоме. Розвиваюча функція пов'язана із завданням формування пізнавальної активності аудиторії, вимагає ведення лекційного викладу, як процесу самостійного творчого пізнання. Ця функція зумовлена необхідністю забезпечення оптимальних умов для інтелектуального розвитку особистості шляхом включення її в активну розумову діяльність. Осмислення і узагальнення, як правило, ґрунтуються на достатніх наукових знаннях, забезпечують широке використання порівняння, аналогії та доведення. Іноді це досвід декількох суперечливих відповідей і альтернативні висновки (на відміну від консервативного досвіду). Така множинність є ключовою особливістю міждисциплінарного викладання і навчання студентів. Підкріпленням є особливі мистецькі можливості студентів образотворчих факультетів, що дозволяє застосовувати творчу уяву, більш ширше представити навчальний матеріал не тільки в образах, але і у кольорі. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів полягає в забезпеченні організаційних умов розвитку творчих та пізнавальних здібностей. Відповідні умови характеризується єдністю мотиваційних, інтелектуальних, процесуальних, емоційно-вольових процесів і формуються в навчальному процесі. Отже, навчальні заклади включені в спеціальну навчально-виховну діяльність та спеціалісти, утворюють педагогічну систему. Педагогічні системи різняться між собою за педагогічною метою, змістом навчання, контингентом вихованців, кваліфікацією педагогів, формами, способами керівництва процесами діяльності вихованців, результатами. Проте всі системи реалізують єдину мету, яка визначена державою, суспільством.

ВИСНОВКИ

Таким чином, основна ідея модернізації системи вищої освіти полягає в тому, що ефективність навчання у вищій школі може бути поліпшена завдяки впровадженню новітніх освітніх систем і технологій. Особливістю професійної діяльності педагога вищої школи є її змістовна багатоаспектність. Проаналізовані проблеми взаємозв'язку мовлення та пізнавальних процесів особистості крізь призму тісної взаємодії мислення і мовлення у контексті цілісної мовленнєво-мисленнєвої діяльності доводять, що впродовж усього життя пізнавальні процеси і мовлення стають взаємозалежними. Мова і мислення позначають рівні пізнавальної сфери студентів. Мовлення є засобом спілкування, безпосередньо пов'язане з психічними властивостями і станами особистості. Структурно внутрішній взаємозв'язок між

навчальними елементами за типом координації створює систему знань, як упорядковану цілісність. Таким чином, референції при визначенні якості знань студентів мистецького напрямку виявляються у побудові їх висловлювання, яке формується у вигляді певної моделі: типи та структура референції виступає продукуванням висловлювань, що можуть свідчити про якість знань і розглядається з погляду моделюючої функції мови.

Перспективою дослідження є докладний розгляд означених рівнів комунікації і потребує подальших досліджень, спрямованих на пізнання мовленнєво-мисленнєвої діяльності, наявність взаємозв'язку між мовленням й пізнавальною сферою.

АНОТАЦІЯ

Автор обґрунтувала важливість використання мовленнєво-мисленнєвого аналізу відповідей студентів, для такого узагальнення стала концепція з оцінювання (контролю) навчальних досягнень студентів мистецького напрямку, яка доповнює один з аспектів теорії референції. На цій основі може бути створена загальна типологія референції у комунікативному акті перевірки знань із врахуванням мовленнєво-мисленнєвої взаємодії учасників комунікації. Розглянуто мовленнєву діяльність через різні механізми (нейрофізіологічні, психологічні, опрацювання інформації, формування картини світу, пам'яті, сприйняття, мислення та ін). Вирішення конкретних навчально-педагогічних проблем, наукових дискусій, систематизації дидактичного матеріалу, моделювання психічних процесів сприятиме усвідомленому й творчому опануванню психології мовлення. Референції при визначенні якості знань студентів мистецького напрямку виявляються у побудові їх висловлювання, яке формується у вигляді певної моделі: типи та структура референції (теоретичне обґрунтування) виступає продукуванням висловлювань, що можуть свідчити про якість знань і розглядається з погляду моделюючої функції мови. Мова постає симбіозом зовнішніх і внутрішніх форм, де першочергове значення відводиться внутрішній формі. Це основний засіб комунікації в спільній діяльності, що дозволяє використовувати мову для вказівки зовнішніх предметів (індикативна функція мови), їх позначення (сигніфікативна функція), називання (номінативна функція), пізнання їх істотних сторін й відношень (гностична функція). Через розширення мовних практик відбувається їх матеріалізація: перехід від внутрішнього мовлення до зовнішнього. Здійснюється звукове або графічне оформлення висловлювання, що дозволяє уточнити, збагатити теоретичні знання студентів мистецького напрямку та навчити їх

вибудувати відповідь стосовно їх пізнавальної сфери. У процесі вивчення предметів гуманітарного циклу використовуються навчально-рольові ігри, що проходять у вигляді копіювання наукових, культурних, соціальних подій (конкурс знавців, засідання круглого столу, наукова промова, конференція) та у вигляді предметно-змістових моделей (наприклад, ігри-представлення, презентація творчих надбань певного автора, персоналій, використовуючи різноманітні його наукові здобутки; складання промов від його імені, тощо). Характеризуються механізми функціонування мислення у взаємодії з мовою, здатність мови бути виразником і реалізатором мислення. Розглянуто детермінований зв'язок між мисленням та появою різних мовних засобів. Впроваджувати ідеї особистісно-орієнтованої освіти, оригінально вирішувати актуальні навчально-виховні проблеми, вимагає особливої організації практичної та мисленнєвої діяльності студентів.

Література

1. Выготский Л. Развитие высших психических функций. Москва, 1978. 393с.
2. Кант И. Антропология с прагматической точки зрения. Москва, 1966. 430 с.
3. Потебня А. А. Мысль и язык. Москва : Лабиринт, 1999. 300 с.
4. Слободянюк Т. Розвивальна комунікативна ситуація в навчально-виховному процесі. *Проблеми освіти* : наук. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. К.: 2015. Вип. 80. Ч. 2. С. 271–274.

Information about the authors:

Slobodyanyuk Tetyana Borysivna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Culture and Social Sciences,
National Academy of Fine Arts and Architecture
Voznesensky Spusk, 20, Kiev, 04053, Ukraine